

B a l l a n g ó k

Kékes szürke színek keveredtek az égen. Előbb halvány árnyalatokban, majd mindegyre sötétebben. Föltámadt a szél. Északról és északnyugatról jött széles öleléssel, mintha útjából mindent el akart volna söpörni. Útjának kezdetén a madarasi országot mentén a jegényesor koronaágait ropogtatta, majd nagy kanyarral leereszkedett a földek fölé s mint karikás-ostor végigsuhintott az őszi szántásokon. Olyan erősen és oly harsogón, hogy nyomása alatt megmozdult a rög. Alig egy-két pillanat telt s a szél muzsikája már ott zengett a nyárfás húrjain, az ágas-bogas akácokon és még mélyebb hangokat szóltatott meg a szállás udvarán terpeszkedő öreg diófa galyain... Most, mintha egylélegzetre kidühöngte volna magát, alább hagyott. Röpké időre csöndben pihenni hagyta a tájat. A jegényék csak úgy álltak a távolban, mint a fekete gyertyák. Utána mindjárt megint fölkerelkedett és még vadabbul járta táncát.

Szürke felhők mögül parányi fény szűrődött. Talán a nap utolsó sugarai tükröződtek. Ebben a megvilágításban rajzolódtott ki a partos oldal otromba körvonala. A szántás mély fekete sáv, a rét, a parlag most épp olyan, mint az égbolt. Szinte egybeolvad. A laposból, a bara partjairól nézve úgy tűnt, akár egy hegyoldal az alföldi síkságon, hol a hegynek soha híre se járt. Itt a parton és kissé beljebb, a part hajlataiban húzódtak meg a régi nádfüdes szállások.

A szél vígan nyargalászott a hajlatok között, szinte marokra fogta és úgy megmászta a cserjést, hogy ölelésébe belevesztett annak majd minden levele.

Akár ha a szél kapta volna föl, röppent

a magasba a földszürke kóbor madár. Az erős szélben himbálózva ide-oda csapódott; a jegényéről leszakadt araszos falevéltől csak a hangja különböztette meg. Panaszos víjjogását el-elkapta a szél.

„Kí-pi-piiíí, kí-pi-piiíí...”

A másik pipiske, — talán a párja, — mint földobott kő szökkent utána, fészket, éjszakai szállást keresni, ahol nem zavarja meg álmát a hideg szél. Emez a partos oldalnak vette útját, épp a szállások felé. Ott talán akad majd egy kis enyhely. A domboldalon már érezte is, hogy a szállások felől édeskés füstöt hoz a szél. A másik nyomában volt, ott fön beérte. Hangjában rezgett a közelítő téltől való félelem és a társkeresés meleg hívogatása.

„Kí-pi-piiíí, kí-pi-piiíí...”

Igyékszik a madár. Szaggatott víjjogását lehalkítja a szél.

Sehol egy ember. A madár sem látta őket. Olyan kihalt a táj, mintha lakatlan lenne. A nyári izomszakasztó munka után a parasztok most téli medveéletüket élik. Lefüggönyözött ablak mellett körülülnek a banyakemencét, beszélgetnek. Panaszkodnak meg sopánkodnak. Panasz, sopánkodás a beszélgetéssel együtt jár, szinte elmaradhatatlanul. Miért is hagyná helyben, hogy jól van így, amikor az ember örök vágya, hogy jobb legyen. Nekük meg éppen jussuk van erre a vágyakozásra. Mikor a tél közeleg, mindig azt várják: majd meghozza a tavasz. Tavaszkor meg a munka feledteti velük, hogy vágyaik is voltak s egy-egy csöndes órában talán akartak is valamit. Ez a lappangó, láthatatlan akarat soha nem öltött testet, nem formálódott tetté: emberöltők óta hagyatékként apáról fiúra maradt. Így tolódtott

ki esztendőről esztendőre a nagy elhatározás s a vágyak beteljesülése. Minden olyan változatlan és megmásíthatatlan maradt a szemükben, mint a föld, az ég, a levegő meg a szél, amely — érzik — tudatukon kívül is létezik.

A szállások ablakából fölcsillant az esti fény. Sötétedett. Az északi égbolt függönyén halványan átnéztek a csillagok. Nyugatról felhő kerekedett szürkén, fátyolosan gomolyogva. Mint amikor jelzőlámpán fényszűrő változik, a tompuló színek megakadtak az egyre közelgő látóhatárban.

Ez a sötét háttér keltette életre a ballangókat.

Előbb, míg égi útját járta a nap, a ballangók még ott éktelenkedtek a parton rőthajú kórók között; ember, kocsi, jószág hiába rúgta, taposta őket: mindent kiálltak. Mert amikor már rozsdavörös sávokkal díszített zöld szárúk megfehéredik, a hozzálapuló tölcéséres levélke is szürkébe veszi zöld színét és hegyébe mindmegannyi rejtett, éles tuskét hány, nincs az a jószág, amely belekapna. Nem kell a kutyának sem. A ballangó kóró alját még a földi békák sem látogatják, bogarak, gyíkok sem tévednek alája: pusztai növény, magárahagyottan él s csak a szél a barátja. És amikor így ősszel a ballangók gyökereiket lazítják és útra készülnek, fölfegyverkeznek minden és mindenki ellen, mint akit rejtett életöztön int alapos készülődésre. Soha nem lehet tudni, mikor indulnak; ki későn, ki meg korábban. A ballangók útja — úgy mondják — kifürkészhetetlen az idegen szemek számára: csak a parasztok tudják merre, hová visz el...

Most, hogy kihalt volt a táj, minden mozdulatuk kirajzolódhatott. Már látni is lehetett, amint fehér gömbök módjára görögtek végig a szántásokon. Előbb alig pár, később szinte csapatostól indultak lefelé a partokról. Amikor a szél kissé alább hagyott, hallatszott a zizegésük. Zajongtak, mintha csak egyre tiltakoznának a szél taszító ereje ellen... De a szél csak nem hagyta abba egy pillanatra sem: addig ráncigálta a ballangó kóró üstökét, amíg annak hajszálgyökerei kiszakadtak s összegömbülve, görögve indult tova, hogy hányja a szántásokon a cigánykereket és zötyögve szórja szertesét magvait... A szél vitte a ballangókat és sodorta a magvakat is, ki tudja merre és hány felé?...

Két kis sötét gombolyag is görgött ott valahol a szántásokon, a ballangók között. Ezek már nem ballangók, hanem parasztyerekek. Szaladnak lihegve bukdácsolnak

a szürkés-fehér gömbök után. De ilyen későn mit keres a két gyerek kint a szántásokon, ahol süpped a talaj, mozog a rög, tüstént indul a léptek alatt és kegyetlenül megnehezíti a gyereklábak haladását?

A kislány fölkapta fejét. Most észre sem vette, hogy födetlen haját borzolta a szél. Tizenkétéves érett tekintetében anyáskodó tűz villant. Tágranyilt szemével a bukdácsoló gyereket nézte. Utána akart iramodni, de valami visszatartotta. Nem megy. No majd megint siet utána. Azért sem. Nem segít neki. A belső viaskodástól és erőfeszítéstől nyakán kiduzdadtak az erek.

— Andriská!

A gyerek az éles hangra hirtelen megtorpant. Lihegve, riadtan tekintgetett nénje felé.

— Hová futsz már megint? ... Amott gurul egy, nem látod? ... Mind én szedjem?

Fehér, eres kis kezében három ballangót szorongatott. Gyökérzetét markolta ugyan, de a száraz kóró tuskés lombjaival így is védekezett ölelése ellen s úgy mara vékonyka karját, akár a csalán. Fájdalmában fölszisszent, fiatal leányarca eltorzult, de csak nem eresztette a megkapartintott zsákmányt.

A gyerek a jelzett irányba nézett. Ügyetlenül meresztgette szemeit.

— Hun gurul?

— Ott ni!

— Jaaa? Látom má'...

Mint aki örül, hogy végre meglelte, amit tennie kell, tétovázás nélkül utána iramodott. De alig szaladt pár lépést, lába megbicsaklott a puha szántás borozdájában s elvágódott. Nyöszörögve föltápáskodott s riadtan nézett nénjére.

— No, menj már! — csattant föl újra a parancs.

Nem is várt tovább, hanem futott, ahogy csak a lába bírta és belecsimpaszkodott egy-egy megrekedt ballangó kóróba. Kezét, arcát szúrta, kaparta a túske, de szólni nem mert, hanem lassan megindult most visszaforduló nénje után és kínlódva, nyögve, verejtékezve cipelte vele együtt a tűzrevalót haza, az üres tanyaára.

Pislogó, hideg lámpafény világított az üres konyhában. Tejes köcsög az asztalon mellette korommá égett héjú szikkadt kenyér; a lámpa alatt kénes gyufa úszott a a kilöttyent tej tócsájában. A kemencében hamu alatt tenyéryi helyen csöpp parázs. Ez lehelt valami kis meleget. Langyosan melengette a kemence fehér falait, hogy bent a szobában ne legyen farkas-

ordító hideg a két gyerekre. Az elárvultakra hagyott fészek kis gondozója, a tizenkétéves Etelka szótlanul tördelte a balíangó kórót és begyúrta a kemence száján a hamutól megszabadított parázsra. Annak láttára, hogy a fáradt parázs inkább aludni tér, mindketten a kemence szájához hasáltak s kipirult arccal fújták hosszú percek át, amíg az ereszkedő ködtől megnyirkosodott kóró lángra nem kapott. Az éledő tűz fénye melengetően táncolt a két gyerekarcon, szemükbe belopakodott a csillogás s az alig észrevehetőn előtűnő bágyadt mosoly vonásaiban kevéske vigasztalásnak megjelent az öröm.

Ropogó tűz mellett ott állt az asztalon a hideg vacsora. Most a vacsora szerepét öltötte magára, de hajnalra már a reggeli és déli harangszóra ez a hideg étel lesz az ebéd is. Tej és kenyér. Nap-nap után, amióta elárvultak, mindig csak tej és kenyér. Még jó ha van, mert már volt úgy, hogy ez is elmaradt s ők csak néztek egymásra vagy étlen szomjan kint csatángoltak a földeken.

Vörösen parazsló tűz mellett boldog akinek van teje és kenyere.

A vacsora nem kíván nagy készülődést; terítést parassztoknál csak a család terebélye követel. De hol van már a család? Ők ketten csak ittmaradt vakarcsai egy széthullásban levő családnak. Így terítés nélkül a köcsögből is jó a tej, előbb Etelka iszik, mert ő az idősebb s csak aztán kapja kézhez Andriska az edényt. Csöndben szótlanul vacsoráznak, de az esti csöndet csak nem hagyja békében a nyugtalan szél. Megint suhogva szalad végig a földeken, megrázza a fákat, zizeg a kazlak körül s most ott sündörög az ajtó előtt. Távoli földek mély nagy lehellelte tán ez s hozza magával a tél üzenetét.

A rozoga konyhaajtó megfeszül és zörög a szél erős nyomása alatt. Mind a két gyerek fölfigyel és önkénytelen az ajtóra szegezi tekintetét. Feszült várakozásukban mintha keresnének valakit. Körültekintettek, de rajtuk kívül nem volt senki a konyhában. A két magárahagyott gyerek egyedül. És az első és sokszor talán soha el nem múló félelem így jön. Kívülről hozza magával az, amit életnek nevezünk. Minden érzékszerven, a szemem, a fülön, a bőrön át belopakodik a gyermek szívébe. Látni véli a szél sóhajlásával közeledő sötét, megfoghatatlan és megnevezhetetlen alakokat, akik jönnek, mindig csak jönnek föltartóztathatatlanul. El akarják ragadni, úgy érzi a torkában, hogy meg akarják fojtani. Szinte reszket, alig

tartja kezében a köcsögöt. Kis ujjai anynyira remegnek, hogy a tej is kilötiyen.

Etelka rátekint, már megint korholni akarja, de amikor a gyerek eltorzult arcára s riadtan égő szeméibe néz, megesik a szíve rajta.

— Andriska, ne félj... Mit félsz, hát ez csak szél?!...

A gyerek le nem vette szemét az ajtóról. Valamit hallott most, ami már nem csupán a szél susogása, nem is zúgás, hanem trillázva mélyebb és magasabb „ú” hang zengett a levegőben. A félelemtől támadt képzelete úgylátszik támaszt kapott. Szívét nyomta, torka úgy összeszorult alig nyögte ki:

— Nem szél ez... Hallod?...

A félelem már Etelkára is átragadt, sápadt, hamvas arcborán könnyek peregtek. Kissé riadtan nézett ő is az ajtó felé, de amikor valamivel közelebből s tisztábban zengett a levegőben a mély és magas „ú” hangok játéka, fölismerte benne a vadludak gágogását.

— Vadrécék ezek, vadrécék, ha mondom. Most költözködnek innen más vidékre. — Majd hozzátette, épp oly bölcselkedő hangon, mint az öregek szokták. — Hideg lesz.

Az anyáskodó kistestvér szavai biztatók voltak, némi bátorságot is kölcsönöztek volna, de az izgalom már a gyomrában volt, mint villamosáram többször végigcikázott egész testén. Kis lábait görcsösen összeszorította, nyöszörgött is hozzá, de már nem tudta visszatartani. Riadt szemekkel nézett néniére, amikor megérezte a meleg nedvességet maga alatt a pokrócon.

Etelka észrevette, hogy a félelem az ő csitítgató szavai ellenére is megzavarta a gyereket. Elfogta a méreg meg a keserűség, amit a maga félelme is táplált, ökolbeszorította kis kezét s rátámadt a gyerekekre:

— Már megint mit csináltál? Nem megmondtam, nem szabad?

Andriska könnyörögve nézett rá.

— Többet sose.

— Hányszor megfogadtad már és megint itt van.

Andriska nem tudott másba kapaszkodni; egyre csak hajtogatta.

— Többet sose... Többet sose...

— No majd meglátom.

Andriska érezte, hogy ezekben a szavakban már némi elnézés van; nénije megbocsátott neki. Fölszabadultan föllélegzett s már a félelem is kezdett elszállni belőle, amikor látta, hogy Etelka fölhajtja a

levizelt pokrócot bemegy a szobába és készíti mindkettőjük számára a közös fekvőhelyet. A nagy tarka párna már helyére is került az ágyban, gondosan megigazította a fejük alját és a szalmazsákban csörgő kukoricahajat. A dunyha még hideg volt, mert épp most hajtotta föl, de majd belehelik ők ketten, ha összebújnak alatta. Akkor mindjárt olyan jó lesz, mert a dunyha alatt, amikor a fejüket is betakarják vele és érzik a saját melegük áradását, nem félnek már. A tolltól duzzadó takaró biztos menedéket nyújt, mert elzárja és távol tartja tőlük mindazt, ami oly sötét, rideg, kegyetlen és félelmetes is: a világot.

Andriska ezalatt kissé fölbátorodva szelőlözködött. Az előbbi ijesztő gondolatok kavargását kissé lecsillapította a készülődés; az ágy látása és az édes, mit sem követelő álom ígérete valami bizsergő, meleg érzést keltettek benne, fölszabadították az izgalomtól szinte pattanásig feszült izmait. Kezdt megnyugodni. Mert, ha majd lefekszik, akkor olyan jó lesz. És amikor ezt érezte s ez a gondolat lepte meg agyát, eloszlott benne mindaz, amit az est sötétsége hozott magával s ami az imént még olyan kegyetlenül szorongatta a torkát. Görcsösen összeszorult kis ujjait most lassan kinyitotta, nézte a riadt szorítástól elmorzsálódott kenyeret, sebtiben a szájába tömte s kiitta rá a köcsög alján maradt hideg tejet.

Éppen indulóban volt, amikor fölcsatlant Etelka hangja.

— Andriska, gyere aludni!

Mint aki nagyon szívesen eleget tesz e szóra, meggyorsította lépteit.

— Megyek má'...

— Bújj be hamar az ágyba... Én majd mindjárt jövök.

Lerántotta a meztélábra húzott kis csizmákat s csak úgy ruhástól belefúrta magát az ágyba. Etelka anyáskodón igazgatta az ágyneműt, öccse fejét a vánkosra emelte, a gyerek nagy homlokáról elsímította a portól-piszoktól összecsomósodott barna hajtincseit, s most, ahogy így babusgatta, belefeledkezett Andriska arcának nézésébe. Szerette ezeket a hunyorgó, örökké mosolygó zöld kis szemeket, a fitos kis orrát, gömbölyű állát, durcásan duzzadt piros ajkait. És az a két piros folt az arcán, akár a fán a napsütéstől érő alma. Napsugaras ennek a gyerekeknek az arca, nyílt, még a tekintete, csengő a hangja és örömet keltő a mosolya. A jóság és az őszinteség apró jelei fogták össze ezeket a sarjadásban levő emberi vonásokat és bár Etelka még mindezt nem tudta egységes

egészebe fogni, se megnevezni, nem tudta, csak minden érzékszervén át tisztán és félreismerhetetlenül érezte, hogy szép.

Megelégedett mosollyal szorította a dunyhát öccse válla alá, jól betakarta, majd kisietett a konyhába, hogy mégegyszer megnézze a tüzet s eltegye az asztal szélén hagyott köcsögöt. A ballangó kórót, amit Andriska hozott s mindjárt az ajtóban ledobta, összetördelte szépen, a parázsra dobta, hogy adjon még egy kis meleget a szobának, de bizony ott bent, alig volt érezhető. Ezzel ki is merült az ő házimunkája, mert az elhagyott fészek még munkaalkalomban sem bővelkedett. Öszszerezett: ráébredt, hogy maga van. Bánatos szemekkel nézte a rideg falakat, tágranyílt kék szemei belevesztek a nagy semmibe, ami elhagyatottságát körülvette. Érezte a csönd hidegségét és ahogy tekintete az ajtókilincsre vetődött, elfogta a félelem. Talán ez a kilincs jelenti számára azt a láthatatlan falat, amely elzárja őt a külvilágtól, attól a kietlen élettől, amelytől most az álomba menekül, de attól az élettől is, amely után vágyakozik. Az anyai szeretet utáni vágyakozása s az elhagyatottság fájdalma úgy belemart, hogy szeméből patakzottak a könnyek. Siratta az anyját, de nem is őt siratta, hisz él még az anyja, hanem inkább a maga árvaságát, hogy anyja elhagyta őket és elment. Már mennyi ideje, hogy feljűk se nézett, még csak rájuk sem nyitotta az ajtót, hogy megnézze: hogy vannak a gyerekei, mit csinálnak kint a tanyán egyedül. Nem jött. Könnyeinek keresztül látni vélte, hogy mosolyog az anyja; szemében tűz lobog, valami idegen tűz, amit soha sem szokott látni, amikor őket szeretgeti. Amikor utoljára látta, napokkal, sőt, talán hetekkel ezelőtt, akkor ilyen tűz és különös fények égtek a szemében s ment sietve a vasuti töltés felé vezető düllőúton.

— Elment, — sírta halkán, csak úgy magában, de ez a gyöngé panaszos hang is áthallatszott a szobába, ahol az álomba révedt gyerek fölfigyelt s mindjárt hívta is nénjét.

— Etelkaaaa!... Nena!... Gyere...

A leány fölrezzent. Bántotta is, hogy megfeledkezett a gyerekről, aki egyedül fekszik és reá vár a szobában.

— Mingyááá... Megyek má'...

Lecsavarta a lámpát, de nem fújta el, gondolta, hadd legyen egy kis fény is velük és sietve odaosont az ágyhoz.

— Hát te még nem alszol, — kérdezte szemrehányóan, de hangjában egy csöpp harag nem volt.

— Vártalak — motyogta Andriska.

— No, aludjál szépen. Látod, már itt vagyok melletted az ágyban. Nézd, már le is takaróztam.

Fölemelte a nehéz dunyha végét és a fejére húzta.

— Gyerünk a dunna alá... Így ni!... Ügye most már jó?... De jó meleg az ágy. Te bemelegítetted nekem, ügye?

— I-i-igen, — felelt Andriska tompán, de már az álom partjairól, mert alig mozgottak ajkai.

Kis idő múlva elaludt. Etelka arca is kismúlt, a békésen lecsukott szem és a nyugalmasan összetapadó nagy pillák elárulták, hogy megnyugodott. Egyenletes lélegzete őt is közelebb hozta az álomhoz. Lassan, óvatosan leemelte a dunyhát öcsce fejéről, eligazgatta nyaka, válla körül és lassan hozzásimult. Amikor bőrén érezte a gyerek teste melegét, megint érzékenyült. Érezte, hogy nagyon szereti Andriskát, úgy szereti, mintha csak anyja lenne. Meg is tudna érte halni. Igen. Meghalni érte... E gondolatok vége elfutott, a hullámozó, lüktető érzések bársonyán fölitta és elnyelte valahol a messzeség. Egészen messze, ahol az emberi szem már nem is látja a látóhatárt, mert minden a végtelenbe vesz. Ebben a nagy térben élő képek még nem élnek, csak hangok, amelyek távolról jönnek s éles vijjogással visszafordulnak és még távolabbra mennek. Előbb a vadludak mély és magas „ú”-ja trillázott át az égen, kissé közelebb egy pipiske-fióka hívta rimánkodva anyját: „...ki-pi-pííí, ki-pi-pííí-pi-pííí...”, azután megint a vadludak magas „ú”-ja zengett elnyújtottan, halkán, mind halkabban, amíg rezgését egészen föl nem itta a csönd.

Olyan mélyen aludtak, hogy a léptek zajára fölneszelt Keztyű heves ugatását sem hallották. Az apró csikordulására megmozdult a két gyerek, de nem látták, hogy valaki fölcsavarja a lámpát és járkel, topog a konyhában. A vibráló lámpafény megvilágította aszott, alabástromszínű arcát s görnyedt alakján át furcsa árnyékot vetett a falra. Ha idegen gyermek látja, úgy megrémül tőle, mint a dán ballada Cserfa- királyától halálravált fiú, — de ők nem ijednének meg sem az árnyékától, sem magától Magda nénitől, akár ha fénytelen bandzsál szemeit is meresztené rájuk. Mert csak ők tudják, hogy a munkában összegörbödött vén cseléd bandzsál szemei mögött milyen szív dobog. És milyen símogató ripacsos tenyerének símogatása. Hisz mindkettőnek majdnem

anyja, második anyja volt, amíg apjuk élt és ő is itt szolgált a tanyán. Mindig körülöttük forgolódott, még ha rá is ripakodtak, hogy menjen kukoricát morzsolni vagy aprójószágot etetni, mindig csak visszasomfordált hozzájuk és mesélt nekik különös meséket és esténként, amiért legjobban haragudott az anyjuk, mert mindig esti harangszó után és ima helyett furcsa, panaszos dalokat énekelt. Rekedtesen sipító hangját a szálláson senki sem tudta elviselni, csak a gyerekek találták szépnek s olykor szebbnek is, mint a kocsmából kiszűrődő muzsikaszót. A távolról idehallatszó nyájkolompról éppen olyan csodálatosan tudott beszélni, akár a rejtelmes faragásokkal díszített karikásostorról vagy a csillagokról, amelyek ott pislogtak a mező fölött, amikor ők ketten hanyatfekve hallgatták szótlanul az öreg Magda néni esti meséit. De ezeknek a szép meséknek apjuk halálával végeszakadt, mintha csak a gyászmenet Magda néni dalait is eltemette volna. Mert alig pár nap röppent el a temetés után, anyjuk kiadta a fölött testvérek jussát, a maga részét meg a kicsikét árendás kapta meg. Így a vén cselédnek is kitelt az esztendő. Egy reggel fogta kevéske holmiját, batyuba gyúrta, sírva megcsókolta őket és elment. Hónapokig nem látták. Egyszer a vasuti töltésen futottak utána, majd kiszakadt a lelkük úgy szaladtak, de mire utolérték nagy szomorúsággal látták, hogy nem is a Magda néni, csak egy öregasszony, akinek éppen olyan görbe a háta, mint Magda nénié volt... Már-már azt hitték, hogy soha többé nem fogják látni, de egyszer csak megint megjelent. Azokban a napokban történt ez a várva-várt látogatás, amikor anyjuk elhagyta őket. Ők nem is tudták, hogy a vén cseléd honnan vette árvaságuk hírét, nem is sejtették, hogy az a két bandzsál szem apjuk halála óta még távolról is, rejtve vigyáz rájuk és nem engedí, hogy az embertelenségben gondozó nélkül maradjanak.

Magda néni, a jó öreg Fehér Magdolna, akinek még anyyija sem volt, hogy öregségére egy kis fészket rakjon magának, soha nem felejtette el, hogy mi az az árvaság. Vén, ráncos képén az idő összegyúrta a nehéz napok emlékeit: a nyűgöt, a dolgot és a koplalás keserű óráit is. Egykét bús dalában egész életrajza benne csengett s olyan szívesen mondogatta, amikor arról mesélt, hogy a jószágok között nevelkedett: „... nincsen apám, se anyám...” ... meg azt: „... árva vagyok,

mint a madár, ki a felhőn odafönt jár". Talán a hontalanság érzése támasztotta föl benne azt az olthatatlan vágyat, hogy anyja legyen anyjuk helyett az elhagyottaknak. Esténként minden áldott nap eljött ide, hozta a köcsögben a tejet és kendője alatt a kenyeret, amit a szomszéd sváb gazdától, ahol cselédkedett, hozott el mindig a maga bére terhére. Most is hozta a frissen fejt meleg tejet, átöntötte a gyerekek edényébe, a kenyeret az asztalra helyezte és mindjárt tett-vett ott a konyhában. Rakosgatásában megpillantotta a kemence előtt a ballangó kóró elhullott szálait. Fénytelen szemeit elfutotta a könny s a fájdalom úgy markolta torkát, hogy motyogni alig tudott.

— Istenem, istenem... Ides gyerekeim, mivel is fütetek? Ballangóval, akár a kiveret cseléd?

Nyögve hajolt le az eltaposott szálakért, egyenként összeszedegette és bedobta a kemencébe. A parázs langyos melege arcához ért. Bár hideget egy csöppet sem érzett, de azért melengette rajta kezét, csak úgy, szokásból. Mint régen. Nehezen fölsóhajtott.

— A ballangót is tülem hallották szegények. Nem felejtették el azt se.

Ahogy végzett a konyhában, fogta a lámpát és bement hozzájuk a szobába. Bent a leterített asztalra helyezte a világot, s körülnézett: megvan-e még minden? A baloldali ágyban aludtak a gyerekek, a jobboldali ágy, a fal mellett még mindig vetetlenül állt. Az apjuk katonaképe a gyerekek ágya fölött függött a falon. Magda néni most úgy érezte, mintha az a halott szempár onnan a képről a vetet-

len ágyat nézné s tekintetében a vád tüze égne. Majd közelebb lépett a gyerekek ágyához, egészen közel, betakargatta s úgy elkezdte siratni őket, mintha csak a saját magzatai lennének.

— Édes gyermekeim, már megint itt-hagyott benneteket az a cudar... Nem bír a vérivel... Elment ahon a... Jaj, hogy is tehetete?... Hogy hagyhatott itt benneteket?...

Minden este így elsírta panaszát az ágy előtt, még azt kérdezte:... „mi lesz veletek, ha anyátok végképp elhagy benneteket?”... „de kis ételadományán kívül semmit sem tehetett. Gyenge és erőtlen volt ő ahhoz, hogy a család rendjét helyreállítsa, ahhoz sokkal nagyobb erők jelenlétére lett volna szükség. Az ő erejéből egy köcsög tejnél és egy karéj kenyéرنél többre nem tellett, szíve ettől is megkönynyebbült. Az asztalra tette ajándékát, kisértette magát, megsímogatta a gyerekek arcát: most már mehet is.

Kint a szél még mindig bírkózott a közelítő téllal. Vinnyogott az eresz alatt és az udvaron álló diófa sudarán. A Keztyű még egyet-kettőt vakkantott a távozó vénasszony után, majd maga is mélyen behúzódott a szalmába, hogy meneküljön az őszi éjszaka hidegétől.

Ez a részlet egy regényciklusból való. Nincsen se kezdete se vége. Éppen olyan, mint maga az élet: valahol kezdődik és a maga fejlődési útján megy tovább. Így hát a „Ballangók” is, ahogy az egészből kiszakítva idekerült, egymagában is egy darab életet ad. Egy darab emberi életet.